

ОНТОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗКРИТТЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

ADMINISTRATIVE PROTECTION: ONTOLOGY

Єщук О.М.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного і господарського права
Херсонського державного університету

Стаття присвячена аналізу онтологічних підходів до розкриття юридичної природи адміністративно-правової охорони. Проаналізовано онтологію адміністративно-правової охорони через основні типи праворозуміння: позитивізм, природну теорію права та ліберально-демократичну концепцію права. Автор акцентує увагу на понятті адміністративно-правової охорони з погляду онтології.

Ключові слова: онтологія, адміністративно-правова охорона, юридична природа, позитивізм, природне право, ліберально-демократична концепція, зміст.

Статья посвящена анализу онтологических подходов к раскрытию юридической природы административно-правовой охраны. Проанализированы онтология административно-правовой охраны через основные типы правопонимания: позитивизм, естественную теорию права и либерально-демократическую концепцию права. Автор акцентирует внимание на понятии административно-правовой охраны с точки зрения онтологии.

Ключевые слова: онтология, административно-правовая охрана, юридическая природа, позитивизм, естественное право, либерально-демократическая концепция, содержание.

This article analyzes the ontological approaches to the disclosure of the legal nature of administrative protection. Ontology of administrative protection disclosed through an understanding of the main types of law. It is positivism, the theory of natural law and liberal-democratic conception of law. Author focuses on the concept of administrative protection in terms of ontology.

Key words: administrative protection, liberal vision, natural law, ontology, positivism.

Постановка проблеми. В наш час виникає необхідність оновлення методологічного інструментарію юридичної науки. Для вирішення сучасних проблем правової науки необхідно визначитися з категоріальним апаратом, що буде застосовуватися під час дослідження проблем адміністративно-правової охорони.

Вагомий внесок у розробку даної проблематики було здійснено в межах філософії, адже онтологія (вчення про буття) є вагомою частиною філософії, а онтологічні підходи до розкриття юридичної природи адміністративно-правової охорони, звичайно базуються на осягненні філософських проблем у даній сфері.

Стан дослідження. Певні проблеми, що так чи інакше стосуються онтологічних підходів до розкриття юридичної природи адміністративно-правової охорони досліджувалися у творах таких науковців, як В. Б. Авер'янов, В. П. Андрущенко, А. В. Венедиктов, В. В. Галуцько, Л. В. Губерський, А. І. Єлістратов, В. С. Нерсесянц, І. Ф. Надольний, І. Я. Фойницький та багатьох інших. Ця проблематика знаходиться на рубежі філософії та сучасного адміністративного права, тому основу її проблем склали праці філософів, а вже їх поглиблення та трансформацію здійснили вчені в царині адміністративного права.

Дослідники, імена яких зазначені вище, аналізували певні елементи онтологічних підходів до розкриття юридичної природи адміністративно-правової охорони. Але доречно зазначити, що в сучасних юридичних джерелах всебічне дослідження даної проблематики ще здійснено не було, а вчені розгля-

дали лише окремі суміжні проблеми, безпосередньо предметом їхніх досліджень зазначена вище проблематика не була. Онтологічні підходи до розкриття юридичної природи адміністративно-правової охорони, розглядаються в сучасній адміністративній науці вперше в ракурсі окресленому нами в цьому науковому дослідженні.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі діючого законодавства та думок на цю проблематику вчених виявити онтологічні підходи до розкриття юридичної природи адміністративно-правової охорони.

Виклад основного матеріалу. Трансформація українського суспільства в напрямі цивілізованих форм організації неможлива без утвердження його на засадах права [1, с. 3].

У літературі з філософії трактування онтології права є багатограним. Однак на слушну думку В. С. Нерсесянца онтологію юридичних явищ доцільно розкривати через основні типи праворозуміння: позитивізм, природну теорію права та ліберально-демократичну концепцію права [2].

Взявши за основу погляди В. С. Нерсесянца на юридичну природу буття, проаналізуємо їх через призму проблем адміністративно-правової охорони.

У відповідності до позитивізму зміст адміністративно-правової охорони до наявного існування емпірично-реального явища, тобто певного феномену офіційно-владного характеру. Реальність даного феномена представляється у вигляді тексту відповідного офіційного документа, який трактується (розуміється й інтерпретується) в якості нормативно-правового акта та джерела права. Іншими сло-

вами, усіх діючих джерел адміністративного права, які встановлені державою з метою охорони певних цінностей.

У нашому випадку нормативно-правових актів, які б регулювали суспільні відносини в сфері адміністративно-правової охорони існує досить велика кількість (близько 150 тільки Законів України, а ще ж підзаконні нормативно-правові акти), наприклад «Про охоронну діяльність» [3], «Про охорону прав на сорти рослин» [4], «Про охорону прав на зазначення походження товарів» та багато інших [5].

Тим самим, такий підхід представляє для нас певний інтерес, так як дає можливість здійснити формально-догматичний аналіз з позиції його тлумачення у відповідності до лінгвістики і герменевтики (теорії тлумачення текстів). Зрозуміло, що усе що виходить за рамки подібного аналізу тексту нормативно-правового акту з погляду позитивізму буде носити метафізичну природу – буде нереальним. Іншими словами, у цьому випадку ми формуємо Кельзенівську, так звану «чисту» [6] теорію адміністративно-правової охорони.

Таким чином, до позитивних рис позитивістського розуміння природи адміністративно-правової охорони слід віднести:

1) можливість установаження державою стабільної адміністративно-правової охорони різних суспільних благ за допомогою державного примусу;

2) детального аналізу положень нормативно-правових актів з метою виявлення прогалин та шляхів усунення щодо адміністративного гарантування прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб;

3) розвиток засад адміністративної відповідальності для у цій сфері.

До негативних чинників позитивістського розуміння природи адміністративно-правової охорони слід віднести:

1) виняткову цінність в аспектах адміністративно-правової охорони носить держава, її інтерес є ключовим та найбільш необхідним, первинним;

2) людина, як основна цінність адміністративно-правової охорони в інших концепціях та в сучасній «людиноцентристській» теорії адміністративного права для даного типу праворозуміння не містить первинного значення, адже ключовою в даному випадку є держава;

3) людині в даній теорії надається другорядна роль, тому що вона покликана забезпечувати приписи нормативно-правових актів щодо адміністративно-правової охорони, в яких міститься державний інтерес, людині в даному випадку приділяється дуже мало (мінімум) уваги;

4) поняття права та закону отожднюються, між ними можна поставити знак рівності, отже нормативно-правовий акт з питань адміністративно-правової охорони, який містить «неправові» норми, буде все одно вважатися правовим, законним, обов'язковим для виконання в даній державі;

5) людина є засобом, для досягнення мети адміністративно-правової охорони в державі, вона не є основою згідно даної теорії.

Природно-правова класична теорія сформувалася у XVII столітті як буржуазна. Була розповсюджена у всіх країнах Західної Європи, Америки, у Росії, в Україні у XVII-XVIII сторіччі. Отримала назву «природної» за прагнення звільнитися від теологічного, божественного пояснення явищ держави і права. Предметом вивчення визнано не діюче позитивне право у державі, а природне право як абсолютне, дане людині від народження, незмінне, вічне, подібне законам природи, космополітичне (властиве усім народам). Змістом природного права об'являлися ціннісні категорії: справедливість, рівність, свобода, загальна воля, захист приватної власності [7, с. 178].

На слушний погляд В. С. Нерсисянца буття права, згідно з онтологією природного права, представлено у двох протилежних формах: у формі справжнього буття права (це буття природного права) і у формі несправжнього буття (це існування позитивного права) [2].

Таким чином, до позитивних рис природноправової теорії адміністративно-правової охорони слід віднести:

1) адміністративно-правова охорона, згідно з концепцією природного права виникає з природи суспільства і людини, людського розуму, загальних моральних принципів, саме тому вона розумна і справедлива;

2) основна цінність у даній теорії – людина, її права, свободи та законні інтереси, отже адміністративно-правова охорона, згідно з цієї теорії ставить собі за мету забезпечувати інтерес кожної індивіда, кожному людині, суб'єкта права фізичну та юридичну особу;

3) основним пріоритетом є людина, а не держава, не її інтерес, якщо публічний інтерес в сфері адміністративно-правової охорони суперечить правам, свободам та законним інтересам людини, то він є не правом;

4) держава може покласти обов'язок на людину в сфері адміністративно-правової охорони чи застосувати щодо неї примус лише з метою захисту прав і свобод іншого індивіда, забезпечення публічного інтересу держави і суспільства;

5) якщо елементи теорії адміністративно-правової охорони містять положення позитивного права, які суперечать вимогам природного права, то ці положення мають бути замінені на такі положення природно правової теорії адміністративно-правової охорони, які б спиралися на ключові ідеї і принципи природного права.

До негативних чинників в природноправовій теорії адміністративно-правової охорони слід віднести:

1) неоднозначність трактування теорії адміністративно-правової охорони, що призводить до неоднозначних (іноді навіть протилежних в деяких аспектах) рішень по однорідних справах;

2) складність формалізації теорії адміністративно-правової охорони, адже різноманітні юристи, науковці, практики мають свої погляди щодо цього правового феномену.

Одна в умовах сьогодення вчені-адміністративісти, тим більше юристи практики, не використовують у чистому вигляді ні одну із перерахованих вище теорій розуміння адміністративно-правової охорони. Легізм в праві та теорія природного права є ідеальними теоретичними конструкціями адміністративно-правової охорони приблизитись до яких можна, але досягти повністю неможливо. Істина, як завжди знаходиться десь посередині, але і проста дихотомія в цьому випадку теж буде не придатною.

Провідні вчені юристи пропонуються вирішити цю проблему за допомогою двох основних підходів: інтегративного підходу до розуміння права та ліберально-юридичної доктрини. На наш погляд, і перша і друга не містить між собою сутнісних протиріч так, як побудована на компромісі між розумінням права вченими, які відстоюють нормативістичну теорію права, теорію природного права із поєднанням деяких положень соціологічного підходу до розуміння права та психологічної теорії.

На наш погляд, найбільш влучно зазначено проблемку розкрив російський вчений В. С. Нерсесянц. Який в своїх працях стверджує, що у відповідності до ліберально-юридичної онтології буття права – це реальне, наявне буття правового закону, тобто позитивно-правового явища, що висловила об'єктивну сутність права (властивості і вимоги принципу формальної рівності). Буття права, його існування і дію припускають необхідний зв'язок між правовою сутністю і правовим явищем, взаємозалежне єдність яких і є право як особлива форма і специфічний регулятор суспільних відносин. Ліберально-юридична онтологія спрямована проти односторонніх уявлень, ніби право – це або якась ідеальна сутність, існуюча сама по собі, без її зовнішнього вираження у вигляді загальнообов'язкового явища, як вважають прихильники теорії природного права, або явесь загальнообов'язкове явище, позбавлене об'єктивної правової сутності, як вважають легісти [2].

Використовую теоретичні надбання В. С. Нерсесянца, щодо розуміння ліберально-юридичної онтології буття права, як самої загальної конструкцією, наповнюючи її предметом нашого дослідження розкриємо через них буття (сутнісну юридичну природу) адміністративно-правової охорони.

Адміністративно-правова охорона в адміністративно-правових актах, як форма буття виражає юридичну сутність (формальну рівність) виражена (і існуючу) у вигляді адекватного загальнообов'язкового явища (тобто у вигляді сутності позитивного адміністративного законодавства, позитивного права), а загальнообов'язкове явище (законодавство) є формою вираження даної адміністративно-правової сутності і тільки тому виступає, існує і діє як адміністративно-правове явище у сфері охорони важливих для суспільства цінностей так як виступає як правове законодавство.

Правові адміністративні нормативні акти у сфері адміністративно-правової охорони – це належна (адекватна, повна, завершена і в цьому сенсі – справжня) форма буття адміністративного права, щодо адміні-

стративно-правової охорони, оскільки в цій формі сутність і явище є правовою сутністю і правовим явищем в їх взаємозв'язку і необхідній єдності. Така належна форма буття адміністративного права відсутня в онтологічних уявленнях прихильників природного права, де абстрактне поняття природної сутності права, позбавлене адекватної форми загальнообов'язкового явища адміністративно-правової охорони, йому надається самостійне буття поза позитивним правом, так і позитивізму, де загальнообов'язковому явищу адміністративно-правової охорони, який не має відповідної правової сутності такої охорони, надається значення правового явища.

Згідно з ліберально-юридичною онтологією адміністративно-правової охорони, формальна рівність (тобто правова сутність) – це сутність загальнообов'язкового позитивно-правового явища, а загальнообов'язкове позитивно-правове явище (законодавство у сфері адміністративно-правової охорони) – це державна форма прояву, вираження і конкретизації цієї об'єктивної правової сутності (формальної рівності).

З точки зору ліберально-юридичної онтології адміністративно-правової охорони принципове значення має реально-практичне утвердження історично досягнутого рівня й заходів рівності, свободи і справедливості у формі загальнообов'язкового державного законодавства (тобто правового закону), без чого немає ні буття права, ні правових явищ у сфері адміністративно-правової охорони.

У рамках буття правового закону всі правові феномени (не тільки адміністративно-правова норма, адміністративно-правове відношення, правосвідомість, але й адміністративна правосуб'єктність, адміністративно-правовий статус, адміністративно-правовий режим, адміністративно-правовий договір, адміністративний позов, судові та адміністративні рішення (навіть в умовах відсутності судового прецеденту), адміністративні процедури і адміністративні процедури і т. д.) є формами вираження, здійснення та існування вже якісно нової відповідної для даного часу і простору сутності адміністративно-правової охорони, що відповідає принципу формальної рівності.

Висновки. Адміністративно-правова охорона з погляду онтології полягає в системному розвитку принципу формальної рівності суб'єктів права щодо охорони їх прав, свобод та законних інтересів публічною адміністрацією.

Принцип формальної рівності в цьому випадку, забезпечується системою юридичних інститутів (адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини, правосуб'єктність, адміністративні процедури) кожний з яких своєю індивідуальністю засвідчує той чи інший чинник буття, а всі разом вони утворюють цілісний механізм адміністративно-правового регулювання.

Отже, з погляду онтології адміністративно-правова охорона полягає у формальній рівності однорідних суб'єктів адміністративного права на охорону їх прав, свобод та законних інтересів публічної адміністрації за допомогою певного адміністративно-правового комплексу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Філософія права : навчальний посібник / [С. І. Максимов, В. Т. Мозалевський, О. П. Дзьобань та ін.] ; відп. ред. О. Г. Данільян. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 272 с.
2. Нерсесянц В. С. Філософія права : учебник для вузов / Владик Сумбатович Нерсесянц. – М. : Норма, 2005. – 656 с.
3. Закон України від 22 березня 2012 р. № 4616-VI «Про охоронну діяльність»: за станом на 1 липня 2013 р. // Урядовий кур'єр від 16.05.2012.
4. Закон України від 21 квітня 1993 р. № 3116-XII «Про охорону прав на сорти рослин»: за станом на 1 липня 2013 р. // Голос України від 21.05.1993.
5. Закон України від 16 червня 1999 р. № 752-XIV «Про охорону прав на зазначення походження товарів»: за станом на 1 липня 2013 р. // Урядовий кур'єр від 29.07.1999.
6. Kelsen H. Der Soziologische und der juristische Staatsbegriff. Tübingen. 1928. S. 106.
7. Теорія держави і права : навчальний посібник / автори-упорядники : Пихтін М. П., Галуцько В. В., Новіков М. М., Новікова М. М., Онищук О. О.; за заг. ред. В. В. Галуцька. – Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2010. – 250 с.
8. Скакун О. Ф. Теорія держави та права : підручник / пер. з рос.] / Ольга Федорівна Скакун. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.